

Psychoterapeutický výcvik Umění terapie 12

Podnecovanie

alebo ako pracujem terapeuticky s deťmi

Závěrečná práce k obhajobám

Malacky, január 2016

Mgr. Katarína Árvai

Obsah

Úvod	3
1. Popis kontextu, z ktorého vychádzam v pozícii psychológa detského domova	4
1.1 Presah terapeutickej práce, prelínanie rolí	5
1.2 Problém rodina	6
1.3 Problém škola	6
1.4 Moja úloha	6
1.5 Predpoklady a očakávania	7
2. Popis stretnutí - ako vyzerá moja terapeutická práca	10
1. stretnutie	10
2. stretnutie	12
3. stretnutie	13
4. stretnutie	14
5. stretnutie	15
6. stretnutie	16
7. stretnutie	17
3. Záverečné reflexie	19
Literatúra	22
Prílohy	23

Úvod

Keď sa ma „moje“ deti pýtajú, načo chodím do Prahy, zvyknem im odpovedať, že sa tam *učím ako sa dobre rozprávať s deťmi*. To pre mňa na začiatku znamenal výcvik – naučiť sa, ako má dobrý terapeutický rozhovor vyzeráť, aké techniky používať. Dnes už viem, že to ako rozhovor vedieme je dôležité, oveľa dôležitejšie ale je, ako naň nahliadame. Voľba psychoterapeutického smeru bola pre mňa jednoduchá. V živote verím, že všetko sa deje pre niečo, má svoj *význam*. Do systemického prístupu mi bolo dovolené nahliadnuť ešte počas štúdia na vysokej škole v rámci predmetu, ktorý viedla absolventka systemiky a potom o niečo neskôr, keď som si ako svoj štátnicový predmet zvolila psychoterapiu a okruhy boli ladené systemickým smerom, keďže ich zadával opäť systemik. Ochutnať systemiku na vlastnej koži som mala možnosť aj ako klientka v rámci skupinovej psychoterapie, kde jeden z terapeutov bol systemik. Už z týchto zážitkov mi bol systemický prístup sympatický. Lákal ma tým, že *verí v klienta a jeho silu, v zdroje, ktorými disponuje, že sa nehraje v hnoji problému, ale zameriava sa na jeho riešenie*. K samotnej prihláške do výcviku ma nakoniec priviedla moja práca v detskom domove. Postupne som prišla na to, že mi nestačia veci, ktoré som sa učila v škole. Uvedomila som si, že v podstate neviem nič praktické o tom, ako sa vedie rozhovor s cieľom, aby bol terapeutický. V nasledujúcich riadkoch sa na prípade Kiky pokúsím vystihnúť to, ako pri terapeutickej práci s deťmi postupujem.

Prípád Kiky nepovažujem za klasický učebnicový príklad, avšak dobre ilustruje to, ako reálne moja práca vyzerá. Ako nad ňou premýšľam a akými zmenami som prešla počas výcviku. Mojou klientelou sú deti, najmä deti v období školského veku. Práca s nimi sa v podstatnej miere (oproti dospelým) líši v tom, že často nie je „iba“ o rozhovore, otázkach a technikách. Ide naozaj skôr o to, ako nad ňou premýšľame a uvažujeme.

1. Popis kontextu, z ktorého vychádzam v pozícii psychológa detského domova

Medzi moje hlavné úlohy v pozícii psychológa detského domova (DeD) patrí sprevádzanie detí počas celého pobytu v DeD, starostlivosť o profesionálne rodiny, sanácia rodín a sprostredkovanie náhradnej rodinnej starostlivosti (adopcie a pestúnstva). Väčšina činností je úzko prepojená so sociálnou prácou. S deťmi pracujem individuálne (diagnostika, terapia) i skupinovo (skupinky vekovo alebo druhom postihnutia príbuzných detí zamerané na prevenciu). Času pre individuálnu prácu s deťmi je málo. Na individuálnej báze sa dokážem venovať pravidelne dvom deťom za týždeň. Sú to deti, ktoré sú aktuálne najproblematickejšie. Vďaka systemike som sa naučila pracovať cielene. Preto nemám na individuálnu prácu dlhodobo jedno dieťa. Priemerne mám s jedným dieťaťom 10 stretnutí. Podnet na individuálnu prácu s dieťaťom dávajú vychovávatelia. Na porade sa potom dojednávame o ich očakávaniach, kam by sa problém mal posunúť. Už sme sa spoločne naučili vyvarovať všeobecných tvrdení a prešli sme ku konkrétnym veciam. Pomohla otázka „*na čom poznáte, že nastala zmena?*“ Taktiež už aj vychovávatelia vedia, čo môžu odo mňa očakávať. Snažila som sa im priblížiť môj spôsob práce a uvažovania. Väčšie deti si neskôr aj samé dokážu povedať, „keď sa chcú porozprávať“. O priebehu terapie vychovávateľov vo všeobecnosti informujem prostredníctvom tzv. denníkov, ktoré sú zdieľané online, a ku ktorým majú prístup všetci pracovníci priameho kontaktu s deťmi a taktiež do nich môžu vpisovať. Zohľadňujem pritom súkromie dieťaťa a zachovávanie mlčanlivosti a súčasne právo na informácie ľudí, ktorí s dieťaťom pracujú a potrebujú vedieť, čo sa s ním aktuálne deje. Prakticky to vyzerá tak, že s deťmi na konci stretnutia robím *dohodu* o tom, čo do denníkov môžem dať.

Podstatnú väčšinu z týchto vecí som sa naučila vďaka výcviku. Keďže som v podstate nemala uvádzajúceho psychológa, ktorý by mi prácu predal a keďže počas posledných rokov sa činnosť psychológa v DeD ešte len formovala a špecifikovala, trvalo mi veľmi dlho, kým som sa v práci zorientovala, pochopila, čo je moja úloha a čo sa odo mňa očakáva a dokázala k tomu zaujať svoje stanovisko. Posunula som sa od „jasné, urobím to, aj keď neviem čo“ k „taká je moja ponuka, ako sa môžeme dohodnúť?“ V mnohom mi pomohli VPV-čka, veľké praktikovanie, supervízie na výcviku, regionálky, zdieľanie tém a otázok na výcviku. Po celú dobu som sa učila od lektorov a svojich výcvikových kolegov, za čo všetkým patrí moje poďakovanie.

Netvrdím, že teraz je už všetko ideálne, ale našla som cestu, ako to možno uskutočniť. Prešla som veľkou sebakúsenosťou.

1.1 Presah terapeutickej práce, prelínanie rolí

Svoju pozíciu pri práci s deťmi vnímam ako viac rolovú. Vďaka tomu, že deti stretávam nielen pri individuálnej práci, ale často práve aj pri iných príležitostiach. Má to svoje pozitíva i negatíva. Ako pozitíva vnímam to, že terapeutická práca mi pomáha lepšie porozumieť potrebám konkrétneho dieťaťa, ktoré potom môžem komunikovať s vychovávateľmi. Na skupinkách, či komunitách dokážem podporiť dieťa, aby dokázalo vyjadriť svoje potreby, nespokojnosť, ktoré mi približujú pri individuálnej práci.

Ťažšie je jednotlivé role oddeliť. Nemôžem byť terapeutom, pre ktorého je klient „tabula rasa“, nakoľko poznám ich takmer celú prítomnosť i minulosť. Poznám fakty. V rámci výcviku som si ale uvedomila, že dôležitejšie pre mňa je, ako deti na tieto fakty nahliadajú, aký je *ich pohľad*. A s tým sa snažím pracovať. Pre deti je tiež niekedy náročné rozlišovať moje rôzne funkcie. Najmä v začiatku, kým si vysvetlíme o čom naša spolupráca v rámci terapie bude. Nerozumejú (čo je ako som zistila užitočné, pretože to dáva priestor vyjasňovaniu a dohadovaniu), očakávajú veci, ktoré nie sú v mojej kompetencii (napr., že ich odvediem do školy, pôjdem s nimi nakúpiť a pod.).

Praktickým príkladom, kedy som si užitočnosť presahu terapie uvedomila bolo napr. aj pri práci s Kikou. Počas nášho stretávania som sa presvedčila o tom, ako je pre ňu nesmierne dôležitá jej rodina, predovšetkým súrodenci, s ktorými vyrastá v DeD. Bol to protipól tomu, ako ich vzťahy popisovali vychovávatelia a ako som ich aj ja vnímala z diaľky. V novembri sme museli aktualizovať ich dokumentáciu k náhradnej rodinnej starostlivosti (NRS), v rámci ktorej sa píše aj posudok o súrodeneckých väzbách. Deti sú už niekoľko rokov v zozname na pestúnstvo a zatiaľ o nich nik nejavil záujem (o viacpočetné súrodenecké skupiny je veľmi malý záujem). Jednou z možností, keď sa deti dlhšie neumiestnia v rámci NRS je aj zväziť, či by nebola možnosť ich rozdeliť napr. do dvojíc, aby sa tak zvýšila šanca ich umiestnenia. Zvažujeme pre aj proti. A vďaka skúsenosti s Kikou v rámci terapie prevládli možnosti proti. Deti aj naďalej ponúkame spoločne.

1.2 Problém rodina

Kristína, ďalej len Kika, (9,5 roka) prišla k nám do DeD v roku 2010 spolu so svojimi dvoma súrodencami a neskôr k nim pribudla ešte najmladšia sestra. Spolu má Kika šesť, predpokladáme, že vlastných súrodencov. Z tých, ktorí nie sú u nás v DeD, sú dvaja osvojení a jeden je zverený do starostlivosti otca. Kika ostatných súrodencov ani otca vôbec nepozná. S matkou a starými rodičmi z matkinej strany je v kontakte. Matka chodí do DeD za deťmi na návštevu cca raz mesačne a pravidelne s nimi telefonuje. Dohoda s matkou však hovorí o častejších kontaktoch. Matka ale často na poslednú chvíľu sľúbenú návštevu odriekne, alebo vôbec nepríde bez toho, že by dala deťom vedieť. Podľa jej tvrdení dôvody sú rôzne – pracovná zaneprázdnenosť, choroba a pod. Kika sa do DeD dostala z dôvodu zanedbávania starostlivosti zo strany matky. Napriek značnej podpore, ktorá bola matke poskytnutá (bývala s deťmi v DeD Bratislava, kde boli deti najprv umiestnené, neskôr v krízovom centre, kde mala dostupnú sociálnu a psychologickú pomoc, vedenie a tréning rodičovských zručností a pod.) sa o deti nedokázala postarať. Od vychovávateľov som sa dozvedela, že Kika sa v posledných dvoch- troch mesiacoch intenzívne pýta na svoju rodinu, riaditeľku a ostatných pracovníkov DeD obviňuje z umiestnenia a zotrávania v DeD.

1.3 Problém škola

Kika nastúpila do prvej triedy ako šesť ročná. V škole bola nešťastná, nedokázala zvládať jej nároky, odmietala všetky činnosti s ňou spojené. Po dlhých peripetiách, kedy neúspešne absolvovala prvý ročník na bežnej základnej škole sa ju podarilo preradiť do špeciálnej základnej školy (ŠZŠ), kde je teraz tretiačka. Intelekt je stanovený v pásme ľahkého mentálneho zaostávania. Kikin výkon v intelektových testoch ale zodpovedá skôr hraničnému pásmu. Postoj k škole sa počas prvých dvoch rokov v ŠZŠ rapídne zmenil. Obľúbila si pani učiteľku, zažila si úspech, dostávala skoro samé jednotky. Na začiatku tretieho ročníka, kedy si triedu prebrala iná učiteľka sa ale opäť objavili problémy- do školy sa jej nechcelo, v škole „spala“ na lavici, odmietala spoluprácu s pani učiteľkou, zhoršili sa jej známky.

1.4 Moja úloha

Ja som sa s Kikou stretávala od môjho príchodu do DeD, nie však priamo v terapii. Vidali sme sa na pravidelných komunitách, skupinkách, hipoterapii, pri

diagnostike, na rôznych akciách DeD a pod. S Kikou som začala individuálne psychoterapeuticky pracovať v septembri 2015 na podnet vychovávateľov. Oslovili ma s tým, či by som sa daným problémom mohla s Kikou venovať. „*Problém je něco, co někdo pokládá za nežádoucí stav, který si žádá změnu a zároveň něco, co je zásadně změnitelné*“ (Schlippe a Schweitzer, 2006, s. 74). Želali si, aby Kika mala s kým o „svojich“ problémoch hovoriť, nakoľko oni nemajú čas sa deťom venovať na individuálnej báze. Priali si, aby Kika dané témy mohla rozobrať hlbšie než len pri bežnom rozhovore po ceste domov zo školy. Po dojednávaní sa moja úloha ukázala ako *sprevádzanie*: pomôcť Kike spracovať tému rodiny a dôvod umiestnenia v DeD. Neskôr (v priebehu októbra) sa pridala ešte práca na vyššie popísaných problémoch v škole na podnet učiteľky, vychovávateľov DeD i samotnej Kiky. Cieľom bolo popracovať na tom, aby opäť začala v škole fungovať. Pričom učiteľka i tím vychovávateľov v DeD bol naklonený Kike pomôcť, prípadne urobiť nejaké zmeny, ak by to bolo potrebné.

1.5 Predpoklady a očakávania

Pri práci s deťmi v DeD sa nevyhne kontaktu s nimi mimo terapie. Ako som popísala vyššie, často mám s deťmi skúsenosti aj z iných situácií. Rovnako je to s Kikou, preto som premýšľala nad tým, či a ako naše predchádzajúce i nastávajúce kontakty (skupinky, hipoterapia...) môžu ovplyvniť náš terapeutický kontakt. Kika mi často na spoločných skupinkách povedala, že som zlá. Dôvodom bolo, že som ju žiadala, aby pracovala na spoločnej úlohe. Trvala som na tom, aby pomohla na konci skupinky s upratovaním, alebo som ju vylúčila z hry, keď sa nepekne správala k niekomu inému. Vychádzajúc z predpokladov, že iná situácia si vyžaduje iné nastavenie, a že deti sú veľmi vnímavé a učelivé, som si povedala, že Kika to zvládne rozlišovať. Pokúsim sa jej v tom pomôcť. Naučí sa rozlíšiť, že na skupinke ju budem aj vychovávať, na hipoterapii budem na ňu dohliadať, aby sa nezranila a na terapii budem prijímajúca a rešpektujúca. Aj v rámci našej individuálnej práce využívam snád všetkých osem „*Profesionálnich způsobů práce*“ od „*kontroly (opatrování, dozor, přesvědčování, vyjasňování)*“ k „*pomoci (doprovázení, vzdělávání, poradenství, terapie)*“ Úlehla, 1996. Snažím sa pri tom, aby prevládala pomoc nad kontrolou.

Otázkou pre mňa bolo tiež ako bude do našej práce vstupovať kontext, ktorý je mi známy. Poznám fakty o jej minulosti, o tom, ako sa Kika správa na „domčeku“

(výchovná skupina), v škole, čo sa v jej okolí udialo za posledné dni, ako dopadlo stretnutie s mamou. Je to iné, ako keď k Vám prichádza klient, o ktorom neviete nič iné, len to, čo vám o sebe on sám povie. Pred výcvikom by som Kiku s týmito vecami konfrontovala najmä, ak by sa snažila klamať alebo prikrášľovať. Môj postoj sa však zmenil. *„Před začátkem spolupráce někdy dostanu stohy písemných materiálů o dotyčném dítěti... Je to zajímavé čtení, ale když dojde na věc, mohu se zabývat jenom tím, co mi dítě v daném okamžiku předkládá. Kdybych se spoléhala na zprostředkované informace a ty se staly východiskem pro moji práci, pracovala bych spíše s tím, co je psáno na papíře, a ne s živým dítětem, které sedí přede mnou. Jsou to názory a pohledy jiných lidí a často jsou nespolehlivé“* (V. Oaklander, 2010, s. 155). Uvedomila som si neúčinnosť konfrontácie a naopak užitočnosť *zvedavosti*. Teraz už som zvedavá, ako vníma veci ona, snažím sa priblížiť *jej významom*, ktoré veciam prikladá, aj keď viem, že nie je v mojej moci ich poznať úplne. Osvojila som si heslo „to, čo hovoríš, nemusí byť to, čo ja počujem“ vo všetkých jeho obmenách.

Vychádzajúc z predpokladu, že Kika svoju rodinu a teda aj mamu vníma nekriticky som si hovorila, načo bude naša práca? Ako ja môžem dosiahnuť, aby získala náhľad na aktuálnu situáciu a (ne)zodpovednosť matky? Ako môžem „bojovať“ s tým, že mama tvrdí niečo iné nám a niečo iné svojim deťom? Sama Kika mi ale predpoklad vyvrátila, hneď v začiatku terapie, keď na spoločnej komunite zrazu vyhlásila, že „mama klame“, hovoriac o stretnutiach s mamou a dôvodoch, prečo sa nekonajú tak často, ako sa majú. Uvedomila som si, že náhľad má, len je to pre ňu ťažké. Je prirodzené, že sa snaží mamu prezentovať v lepšom svetle, že sa snaží svoj obraz rodiny chrániť. Insoo Kim Berg (2013, s. 47) píše: *„Klient může brát své příbuzné... jako pozitivní sílu ve svém životě... nebo jako zdroj třenic a problémů... Je-li jeho pohled pozitivní, pracovník může tento aspekt zdůraznit a zajímat se, jaké pozitivní rysy vlastní rodiny klient přijal za své. Je-li tento pohled negativní, pracovník se může ptát, jak se klientovi povedlo, že tyto rysy nepřejal...“*

Kika má často tendenciu testovať hranice, čo mám zažitú zo skupinovej práce s ňou. Preto som predpokladala, že to bude mať tendenciu robiť aj v rámci našich terapeutických stretnutí. Vychádzajúc z tohto predpokladu sa snažím Kike (ale aj ostatným deťom) na začiatku vysvetliť „pravidlá našej hry“ (čas, častosť stretnutí, obsah, mlčanlivosť a pod.). Zároveň tým zadávam hranice, čo považujem u detí za dôležitú súčasť práce. Hranice podporujú u dieťaťa pocit bezpečia a zároveň mu dávajú

určitú istotu, čo môžu odo mňa očakávať aj na budúcom stretnutí. Tiež chránia mňa, vymedzujem si tak svoje teritórium– to, čo som ochotná a schopná klientovi ponúknuť. Dávam si veľký pozor, aby som pravidlá v priebehu nemenila a pevne ich držala. Ak sa stane, že je potrebné nejaké pravidlo pozmeniť, alebo zadať nové, hovorím o tom s dieťaťom a vysvetlím dôvody, prečo som sa tak rozhodla.

U detí rada využívam rôzne techniky typu ceruzka- papier. Vychádzam pri tom zo skúsenosti, že deti sa pri kresbe uvoľnia, sú sústredenejšie, čo následne facilituje rozhovor. Techniky ponúkam s možnosťou voľby. Rozhodla som sa ich využiť aj u Kiky, kde som vychádzajúc z predchádzajúcich skúseností predpokladala, že bude s ňou ťažké viesť súvislý a sústredený rozhovor. Osvedčili sa mi počas celej doby spolupráce. Kika je síce zhovorčivá, často však odbočuje z rozhovoru od hlavnej témy. Neskôr si sama Kika doplnila repertoár napr. o výrobu obálok alebo sa naučila pracovať s kopírkou a kresby si kopírovala pre každého člena svojej rodiny.

Petra Meisnerová v rámci jej prednášky o systemickom prístupe u detí (22.7.2015) uviedla, že pre deti je využitie systemiky (konkrétne na riešenie orientovaného prístupu) celkom prirodzené, keďže deťom je ťah na riešenie a orientácia na budúcnosť vlastná. Ja u detí využívam predovšetkým *silnú päťku*, z ktorej za najdôležitejšie považujem *pripojenie a ocenenie*, zameriavam sa na *zdroje dieťaťa*, hľadám *výnimky* a orientujem sa na *zvládanie*.

2. Popis stretnutí - ako vyzerá moja terapeutická práca

S Kikou som pracovala na pôde špeciálnej školy, ktorú navštevuje a kde súčasne pracujem na štvrtinový úväzok. Využila som možnosť stretávať sa s Kikou v priestoroch ŠZŠ, keďže s novým školským rokom sa mi trocha pozmenila náplň práce. Uvoľnil sa mi priestor pre individuálnu prácu s deťmi. Ponúkla som škole, že môžem pracovať s deťmi terapeuticky a oni to prijali. Zároveň mi to umožnilo stretávať sa s Kikou pravidelne v dopoludňajších hodinách, keďže popoludní je Kika v školskom klube, kde má rôzne krúžky a po príchode do DeD sa venuje príprave do školy. V rámci môjho pracovného času by bolo náročné zladiť Kikin program a pravidelné terapeutické stretnutia. V ŠZŠ sme sa stretávali jeden krát do týždňa. Pri práci s deťmi volím kratší časový interval, jedna terapeutická hodina je teda 35-40 min., čo ladí aj s vyučovacími hodinami v škole. Pracovali sme na dvoch problémoch (viď. vyššie i nižšie), ktoré sa striedali. Od septembra do októbra sme mali celkovo sedem stretnutí na dané témy.

1. stretnutie

Priebeh s poznámkami: Prvé nadviazanie kontaktu v rámci terapie. Kike po vstupe do, pre ňu, novej miestnosti dovoľím si ju poprezeráť, aby vedela, čo kde je a aby ju pri rozhovore nelákalo tajomstvo zavretých skriniek. Kika zbadá počítač a pýta sa, či naň môže ísť. Tu vidím priestor pre zadanie a vysvetlenie pravidiel stretávania sa, pričom sa Kiku snažím zoznámiť s týmto formátom individuálnej práce.

Na to Kika prináša tému, ktorú som si sama pre seba pomenovala „predchádzajúce vzťahy“.¹ Hovorí o Andrejke (dobrovoľníčka v rámci projektu Buddy) a Žanetke (vychovávateľka z predchádzajúceho DeD). Obe sú blízke osoby, s ktorými Kika v minulosti trávila víkendy, prázdniny. Aktuálne tam už Kika nechodí. Obom sa zmenila rodinná situácia, o kontakt s Kikou už neprejavujú záujem. Snažím sa zistiť, čo by si Kika v súvislosti s týmito osobami želala. Hovoríme o nich, najmä o Andrejke. Kika popisuje, čo sa jej tam najviac páčilo. Pýtam sa, v akom kontakte sú teraz a dozvedám sa, že jej Andrejka občas napíše mail, alebo zatelefonuje. Snažím sa ju *splnomocniť* s tým, že aj ona môže Andrejke napísať mail, ak chce.

Kika si spomenie, že ďalší deň idú do divadla a nevie, či si má zobrať školskú tašku. Chvíľu sa tomu venujeme s tým, že ju ponúkam, aby sa na to spýtala pani

---

¹ Video ukážka č. 2

učiteľky. Kika na to reaguje tým, že pani učiteľka je prísna, ale zvažuje že sa jej asi bude musieť spýtať. Pri spätnej analýze nahrávky si uvedomujem, že je to po prvý krát, kedy Kika tematizuje problematiku vzťahu s pani učiteľkou.

Vzápätí sa Kika v otázke vracia opäť k počítaču. Preto znova vysvetľujem pravidlá, že s počítačom pracovať nebudeme, ale ponúkam, že si môžeme spolu kresliť- volím techniku spoločnej kresby s cieľom podporiť *pripojenie sa*. „*Cílem připojení ke klientovi je usnadnit si vlastní práci. Když klienti věří, že se o ně zajímáte a chcete s nimi pracovat, budou spíš nakloněni spolupracovat na vytváření změn. Největší zisk z připojení má však klient sám*“ (Insoo Kim Berg, 2013, s. 53). Kika na to dobre reaguje, je zvedavá, o čo pôjde a pri kresbe sa uvoľní. Má z nej radosť, počas celej kresby je pokojná a sústredená, neodbieha. V rámci spoločnej kresby sa objavuje kresba obálky. Nie som si istá, či je pre Kiku téma predchádzajúcich vzťahov nateraz uzavretá, preto na obálku dopíšem meno Andrejka. Kika si to všimne, no nenadviaže, preto sa rozhodujem túto tému opustiť a z vlastnej iniciatívy sa k nej už nevraciam. Kika sa ani neskôr počas ďalších stretnutí viac téme nevráti.

Na záver Kiku požiadam o *zhrnutie* dnešného stretnutia (mám tak možnosť pre ňu i pre seba zrekapitulovať, čo bolo pre ňu dôležité) a s cieľom *splnomocniť* ju a podporiť v tom, že ona rozhoduje o téme rozhovoru jej ponúkam možnosť premýšľať o téme ďalšieho stretnutia.

Reflexia, alternatívy: Alternatívou zadania pravidiel pri Kikinej otázke na počítač, by mohla byť otázka, čo by na tom počítači rada robila. Ak by odpovedala, že by sa rada hrala hry, mohla by som zadať pravidlo, že počítačové hry sa tu hrať nebudeme a ponúknuť alternatívy, čo iné môžeme spolu robiť (napr. kresba). Možno by povedala, že by rada napísala mail Andrejke a potom by sme sa mohli rozprávať o tom, čo by v tom maily bolo.

Všimla som si, že Kika pri spoločnej kresbe dobre rešpektovala pravidlá spoločnej kresby, čo stojí za úvahu, keďže iné pravidlá sa snaží testovať. Bude to tak aj pri iných technikách, alebo je to len pri tejto jednej? Môže to byť potenciál, výnimka, ktorú môžem využiť do budúcnosti.

2. stretnutie

Priebeh s poznámkami: Druhý krát sa stretávame po komunite, ktorá bola deň pred našim stretnutím a Kika tam na podnet vychovávateľov hovorila o otázke umiestnenia v DeD a vine riaditeľky za to, že v DeD zotrúvajú. Vníkala som, že pre Kiku to je veľmi náročné. Prvý krát však vyjadrila aj pochybnosť voči matke, keď sama poznamenala, že mama klame. Čakala som, či a ako sa to prenesie do našej práce.

Kika sa ku komunite vráti ale zvedavou otázkou: „prečo keď dospelí plačú, nevydávajú pri tom žiadny krik ako keď plače bábätko?“² Na jej priamu otázku sa snažím dať odpoveď. Predpokladám, že je to možno most, cez ktorý sa Kika dostane aj k téme včerajšej komunity. No nestane sa tak. Kika sa zaujíma o to, ako som pracovala s inou dievčinou z ich domčeka, ktorej som sa tiež venovala terapeuticky a čo sme spolu robili. Podala som jej teda odpoveď s tým, že sme sa rozprávali o veciach, ktoré ona chcela a popri tom sme si tiež kreslili. Kika si na to opäť vypýta spoločnú kresbu. Sama ju však transformuje na hru „háďaj, čo som nakreslila?“ Pri tom nakreslí aj kameru (viď. Prílohy, obr. č. 1), čo využívam a pýtam sa jej čo tá kamera vidí a čo počuje? Kika dáva strohé odpovede a navrhuje hru na piškvorcky. Predpokladám, že to môže pomôcť nášmu pripojeniu, preto jej vyhoviem, o chvíľu sa ale sama znova vracia k spoločnej kresbe a k voľnej kresbe, pri čom sa rozblázni, jaší sa. Zneisťuje ma to. Mám obavu, kam by nás to zaviedlo, vnímam to ako prekračovanie hraníc. Začínam *kontrolovať* a v snahe chytiť opraty opäť do rúk sa vrátim k téme komunity s otázkou, či bola s komunitou spokojná, či sa jej páčila. Kika však opäť iba stroho reaguje. Nevie alebo nechce o tom hovoriť? Napadá ma, že to pre ňu môže byť dosť všeobecná otázka, preto s cieľom rozhovor zjednodušiť, kladiem otázky na mamu a jej brata a Kikin postoj k nemu.³ Hovoríme o tejto udalosti. Kika na otázky odpovedá, odpovede ale sama nerozvíja. Na záver ju opäť poprosím o zhrnutie našej dnešnej práce. Kika pomerne presne zhŕňa.

Reflexia, alternatívy: Pri otázke na kameru, čo vidí a počuje som mohla zotrvať dlhšie. Boli to otázky, ktoré mierili späť k nám, k tomu, čo tam vlastne spolu robíme a aké to pre Kiku je. Poučenie: viac kutať.

---

² Riaditeľka na začiatku komunity deťom s plačom oznamovala, že zomrela naša kolegyňa – sociálna pracovníčka.

³ Po poslednej vychádzke matky s deťmi, sa deti vrátili rozrušené, plakali, nemohli zaspáť, obávali sa o život matky, keďže jej brat (prítomný tiež na vychádzke napriek predchádzajúcej dohode s matkou, že s deťmi bude čas tráviť sama, nakoľko brat má na ne zlý vplyv) sa v podnapitom stave matke vyhrážal smrťou.

V tomto stretnutí sa u mňa prejavila dilema medzi rešpektovaním témy klienta a zadaním od vychovávateľov. Uvedomila som si, že keď som sa dostala do úzkych, v situácii, kedy sa Kika rozjašila, zneistela som a povedala som si, že toto už nie je o terapii, ale voľnej zábave, v snahe dať veciam znova „řád“ som začala *kontrolovať* a uprednostnila som zadanie vychovávateľov, akoby to bolo pre mňa záchranné koleso. Alternatívou by bolo pomenovať, čo sa to aktuálne deje a vyjadriť moje vnímanie situácie a to, že to považujem za neúčinné s ponukou, že môžeme robiť niečo iné so zadaním alternatív.

Zároveň som tak ale získala cenné informácie o Kikinom postoji k matkinmu bratovi, čo mi umožnilo pri ďalšom rozhovore s matkou ju na to upozorniť a lepšie priblížiť matke pohľad detí (presah rolí).

3. stretnutie

Priebeh s poznámkami: Kika prichádza na stretnutie s tým, že jej brat robí na domčeku stále zle, sťažuje sa na neho. Po minulom stretnutí som sa rozhodla skúsiť Kike ponúknuť techniku kresby rodiny (viď. Prílohy, obr. č. 2), skúsiť ju tak *podnietiť*, pripraviť pôdu, cez ktorú by sa jej mohlo dariť o rodine lepšie hovoriť. Kika nakreslí dom (nie sú tam žiadne postavy). A vzápätí odbočí a pýta sa, prečo pani učiteľka kričí. Skúšam sa zamerať na to, čo robí ona, keď pani učiteľka kričí. Povie, že má „slúchadlá“. Hneď však odbočuje, pripadá mi to, ako by si len chcela overiť môj názor, či schvaľujem to, čo pani učiteľka robí. Snažím sa vrátiť ku kresbe. Pýtam sa teda, kto v dome býva a po malej pauze sa to aj dozvedám: Kika, jej brat, dve sestry, mama a otec. Otca ešte Kika nikdy predtým nespomínala.

Kiku upúta môj mobil. Zaujíma sa, čo mám na pozadí. Vidí, že tam mám fotky ľudí, pýta sa, kto to je. Vysvetľujem jej, že sú to členovia mojej rodiny. Chvíľu sa ním zaoberá. Napadne ma, že by som to mohla využiť.⁴ A pýtam sa jej, koho by ona mala takto v telefóne, komu by najčastejšie volala, o čom by sa rozprávali... Kika navrhuje, že taký mobil nakreslí (viď. Prílohy, obr. č. 3), príde mi to ako dobrá alternatíva kresby rodiny. Navrhmem jej, že tam môže nakresliť svoje kontakty. Kika kreslí a následne menuje, kto tam je. V porovnaní s kresbou rodiny pridáva dedka, babku, sesternicu, bratranca, strýka a tetu. Opäť spomenie otca, preto sa na neho spýtam. Kika však

---

⁴ Video ukážka č.1

reaguje odmietavo a povie: „na to sa ma prosím nepýtaj.“ Rešpektujem to a *potvrdzujem* jej právo sama si povedať, o čom sa nechce rozprávať. Kike postupne klesá pozornosť a odbieha. Ponúknem jej teda ešte kresbu začarovanej rodiny (viď. Prílohy, obr. č. 4). Samotná kresba sa jej zapáči, ale rozhovor o nej už Kiku pravdepodobne unavuje, odbieha. Niekoľko krát sa snažím k rozhovoru o kresbe vrátiť, ale Kika reaguje len jednoslovné, prichytím sa pri tom, že už „makám“ za ňu ja. Na konci sa ešte chvíľu bavíme o fungovaní na domčeku, Kika má sťažnosti. Podporujem vychovávateľov, *vychovávam*.

Reflexia, alternatívy: Neskôr som si uvedomila, že téme „slúchadiel“ som sa mohla venovať dlhšie, viac ju vytážiť. Popremýšľať, na čo sú jej slúchadlá dobré, kedy ich nepotrebuje, ako sa dajú odložiť a pod., možnosť zaradiť *externalizáciu*.

Kresbu telefónu som mohla premeniť na hranie rolí, prípadne využiť maňušky a pomocou nich telefonický rozhovor s jednotlivými členmi rodiny prehrať.

Kresbu začarovanej rodiny som už nemusela ponúkať. Zvolila som ju, lebo nám ešte zostal čas a chcela som ho zmysluplne využiť. Kresbu zvládla ešte super, ale rozhovor o nej už potom bol trápenie pre nás obe. Kika už bola pravdepodobne unavená, možno už nemala chuť o rodine hovoriť. Mohla som si ju nechať nabudúce a Kike ponúknuť, aby rozhodla, ako budeme zvyšný čas spolu ešte tráviť.

4. stretnutie

Priebeh s poznámkami: Keď som si prišla po Kiku do triedy, pani učiteľka ma upozornila na zmenu jej správania– zhoršenie prospechu, spanie na lavici, nerobenie si domácich úloh a priamo pred Kikou ma požiadala, či by sme sa aj o tom mohli porozprávať. Keďže som už o tom vedela od vychovávateľov a aj sama Kika problematiku vzťahu s pani učiteľkou niekoľkokrát naznačila, rozhodla som sa Kike tému ponúknuť. A od tej chvíle začínam kútať. Moja hypotéza je, že Kika tak vyjadruje bojkot proti pani učiteľke, ktorá má iný spôsob práce, než na aký bola Kika predtým zvyknutá. Idem do toho s tým, že sa pokúsím zistiť, ako to Kike možno uľahčiť. Kika si popri rozhovore vyrába obálku z papiera pomocou spiniek a zošívачky. Pýtam sa jej na rozdiel medzi minulým školským rokom a týmto, čo bolo inak, využívam prácu s *výnimkami*, hľadáme *riešenie*. Kika najprv prichádza z môjho pohľadu s nereálnymi požiadavkami (napr. predĺžiť prestávku v škole, alebo ísť neskôr spať, pretože keď

kratšie spí, lepšie sa jej vstáva). Hovoríme teda o tom, čo by jej dlhšia prestávka v škole priniesla až sa dostávame k uskutočniteľným veciam, aby jej v triede bolo lepšie (čítanie časopisov cez prestávku, porozprávať sa s kamarátkami). Na záver ešte hovoríme, ako by sa to dalo zariadiť, *splnomocňujem* Kiku, aby podnikla veci, ktoré sme vymysleli. Po stretnutí som chvíľu hovorila s pani učiteľkou. Sama mala už dohodu s vychovávateľmi, ako budú ďalej postupovať a rozhodla sa Kike poskytnúť akési moratórium– čas na to, aby si na novú triedu a spôsob práce zvykla.

Reflexia, alternatívy: Celé stretnutie som vzápätí po jeho skončení hodnotila, ako menej vydarené. Nevieam, či ma zväzoval pocit väčšej zodpovednosti, keďže sa jedná o problém, na ktorý upozornili viaceré strany alebo nemennosť situácie a moje predpoklady (Kika nemôže odísť do inej triedy, učiteľka sa nezmení). Cítila som sa bezmocná v tom, že jej nedokážem pomôcť. Kika sa mi zdala málo pripojená v porovnaní s inými stretnutiami. Akoby málo zainteresovaná do riešenia situácie. Bola skôr v roly sťažovateľa, pričom ja som sa ju svojimi otázkami snažila podnietiť k tomu, aby uvažovala, čo by mohla urobiť ona sama pre seba, aby jej bolo lepšie. Dalo mi to veľa práce.

Alternatívou k môjmu následnému rozhovoru s pani učiteľkou by bolo dohodnúť sa s Kikou, čo pani učiteľke prednesieme ako záver z nášho stretnutia. Mohla som ju podporiť v tom, aby to ona sama skúsila učiteľke povedať, ja by som bola pri nej a poskytla jej podporu, čo by mohlo priniesť pocit väčšej kompetencie a zároveň by Kiku zaktivizovalo k riešeniu situácie.

5. stretnutie

Priebeh s poznámkami: Pri vyzdvihovaní Kiky v triede pred našim stretnutím, Kiku pani učiteľka pochválila, že už na hodine nespí na lavici a dostala niekoľko jednotiek. Hneď v úvode teda prechádzam k tomu, ako to Kika dokázala, taký veľký pokrok za taký krátky čas? Oceňujem ju, otázkami smerujem k tomu, ako k tomu ona prispela, čo sa zmenilo? Snažím sa o to, aby chápala svoj vplyv na situáciu, že sa zaslúžila o *zmenu*. Poučená z minulého stretnutia nie som ochotná tak ľahko sa vzdať a preto kutám a kutám. Kika je však vytrvalá pri svojom „neviem“ a „lebo sa dobre učím“. Pri tom sa zaujíma o miestnosť, čo kde je v skrinkách a šuplíkoch. Nechám ju, nech si všetko poprezerá a kladiem otázku, ako by dnes chcela využiť svoj čas? Kika ešte chvíľu zotráva pri svojom pátraní po miestnosti. Ja jej tpeplivo vysvetľujem, čo

kde je a potom sa pýta na môj rozhovor s pani učiteľkou.⁵ Kika započula, že sme hovorili o otcovi detí a pýta sa, či sme hovorili o jej otcovi. Vysvetlím jej, ako to bolo a pýtam sa, či by sa chcela porozprávať o jej otcovi. Kika odpovedá, že nevie a odbočuje opäť k prepátravaniu miestnosti. Neskôr sa spýta: „prečo nie som u mamy doma?“ zvyšok stretnutia s malými odbočkami venujeme tejto téme. Rozprávame sa o tom, čo by mama musela urobiť pre to, aby sa k nej mohli vrátiť. Snažím sa o to, aby Kika pochopila, že to je zodpovednosť matky a nie jej zodpovednosť. Uvádžam príklady iných rodín, ktoré sa podarilo sanovať a deti sa vrátili spať. Kika je v opozícii a tvrdí, že matka má všetko, aby sa mohli vrátiť (bývanie, prácu). Hovoríme o jej predstave pobytu u mamy. Kika sa pri tom intenzívne venuje kopírovaniu obrázkov, ale podľa jej reakcií usudzujem, že dobre počúva.

Reflexia, alternatívy: Prácu s tlačiarňou vnímam ako barličku, ku ktorej môže Kika utiecť, a ktorá jej pomáha nehovoriť priamo so mnou z očí do očí o mame. Najprv ma to rozptyľovalo, predstavovalo to pre mňa odbočky od rozhovoru, neskôr som si ale uvedomila, že pre Kiku je to dôležité a pomáha jej to.

Pri rozhovore o mame hovorím skôr ja, vysvetľujem, snažím sa hovoriť citlivo, ale zároveň preniesť zodpovednosť na matku. Zároveň si uvedomujem, že Kika sa snaží matku chrániť, čo je prirodzené, má ju rada. Rozumie tomu inak, poučením pre mňa je, že som sa mohla viac zaujímať o jej pohľad, jej videnie vecí. Tiež ju ponúknuť, aby o tom s mamou skúsila hovoriť, podporiť ju, *splnomocniť*.

6. stretnutie

Priebeh s poznámkami: Kika sa na začiatku vracia k téme zo 4. stretnutia a pýta sa, či som vybavila dlhšie prestávky a možnosť ísť neskôr spať v DeD. Som prekvapená, keďže podľa pani učiteľky i vychovávateľov u Kiky nastala zmena k lepšiemu. Na jednej strane som rada, že napriek všetkým odbočkám vnímala rozhovor, ale uvedomujem si, že neprijala možnosť, že by situáciu mohla vylepšiť aj sama. V krátkosti teda zhŕňam možnosti, o ktorých sme sa rozprávali (časopis, rozprávanie s kamarátmi). Otázku neskoršej večierky delegujem na najbližšiu komunitu, keďže je to otázka na vychovávateľov a ja ju nemôžem vyriešiť. Pýtam sa Kiky, či by sa tam mohla spýtať. Kika súhlasí.

---

⁵ Pred triedou so mnou učiteľka preberala problém v rodine, ktorý som jej pred časom pomáhala riešiť.

Navrhujem Kike kresbu rodostromu,⁶ čo vnímam ako podnet nadviazať na tému z minula. Kika je pri tom aktívna, *oceňujem* ju za znalosť svojej rodiny, pamätá si veľa mien, vie pomenovať vzťahy medzi ľuďmi, sprevádza ma svojou rodinou a predstavuje mi ju. Po dokončení sa Kika rozhodne si rodostrom nakopírovať pre všetkých členov. Zveruje mi tajomstvo, že si takéto „rodinné veci“ odkladá. Otca do rodostromu zakomponuje, ale existenciu rodiny z jeho strany (napr. starých rodičov) popiera. Najprv je to pre mňa zvláštne, overujem si to, ale neskôr pochopím, že ide o *jej videnie* rodiny. Nikdy nestretla svojho otca, starých rodičov už vôbec, preto je samozrejmé, že pre ňu neexistujú.

Reflexia, alternatívy: Alternatívou pri rozhovore o škole by bolo ponúknuť Kike náhľad pani učiteľky, ako ona zmenu vníma a zaujímať sa o to, ako to vidí Kika, vidí v niečom zmenu, v čom? Ako sa jej správanie v triede zmenilo? Kto si to všimol ako prvý? Ako to poznal? Variácia *otázky na zázrak*.

Prácu s rodostromom považujem za celkom vydarenú. Kika bola aktívna, viac viedla, sprevádzala ma svojou rodinou, mala som veľa priestoru ju *ocenit'*. Považujem to za vhodnú kombináciu témy dieťaťa a zadania od vychovávateľov. Snažila som sa podnietiť rozhovor o rodine a zároveň vytvorila bezpečný priestor, v ktorom sa mohla pohybovať podľa svojho uváženia. Nasledovala som ju do takej hĺbky, akú si sama zvolila.

7. stretnutie

Priebeh s poznámkami: Ide o naše záverečné stretnutie, k témam rodina a škola. Kika na ďalší týždeň odchádza na trojtýždňový ozdravný pobyt, preto sa naša práca preruší. Predpokladám, že po pobyte na témy nadviažeme, no už sa tak nestane.

Kika si prináša otázky ohľadom ozdravného pobytu. Pýta sa na môj názor, prečo tam idú, hovoríme o tom, aké to tam bude. Kika má obavy, snažím sa ich rozptýliť. Hľadáme *výnimky*- pozitívne zážitky z minulých ozdravných pobytov a možné pozitíva tohto pobytu. Keďže si uvedomujem, že sa dlhšiu dobu neuvidíme, mám potrebu ponúknuť Kike ešte priestor na rozhovor o rodine. Zároveň sa ale chcem zamerať aj na iné pozitívne veci v jej živote a podporiť ju. Navrhujem jej kresbu ekomapy, kde si môže zaznačiť všetko a všetkých, ktorý patria do jej sveta a ktorých má rada. Kike sa to

---

⁶ Video ukážka č. 3

zapáči, ale kreslí rýchle a zbrklo. Vymyslí pár vecí a už sa jej nechce viac vymýšľať. Nakoniec si ekomapu opäť niekoľko krát nakopíruje.

Reflexia, alternatívy: Ekomapa bol môj nápad k uzavretiu témy o rodine a zároveň snahy o podporu Kiky a vyzdvihnutie pozitívnych vecí (*zdrojov*) v jej živote. Alternatívou by bolo pokúsiť sa o zhrnutie našej doterajšej práce pomocou inej techniky ako kresby napr. hraním rolí, hry s maňuškami a ponúknuť Kiku, aby vyzdvihla momenty, ktoré ju zaujali.

Počas pobytu Kiky na ozdravovni intenzívne pracujeme s Kikinou matkou. Matka nám oznámi svoje rozhodnutie presťahovať sa do Malaciek a vziať si deti na pobyt počas Vianoc. Dohodneme sa na podmienkach.

Kika sa po návrate teší na pobyt u matky. Do Vianoc sa stretávame ešte dvakrát, ale Kika má už plnú hlavu inej témy. Intenzívne sa zaujíma o dospievanie a sexualitu. Naša práca pokračuje v tomto smere. Pripomínam jej ešte naše predchádzajúce rozhovory a ponúkam možnosť sa k témam vrátiť, no Kika to odmieta. Témy sa pre tento moment vyčerpali. Preto považujem terapeutickú prácu na nich nateraz za formálne uzavretú.

3. Záverečné reflexie

Po mojej všemožnej snahe s Kikou hovoriť na tému rodiny som pochopila, že Kika je ten, kto si rozhoduje o tom, s kým, kedy a o čom bude hovoriť. Aj keď je TO dieťa, alebo práve preto, že je TO dieťa, nebude na povel rozprávať o témach, ktoré označí niekto iný. Uvedomila som si, že aj keď *zadávateľom* je niekto iný, niekto dospelý, *MOJIM KLIENTOM* je predsa stále TO dieťa. A TO má právo sa rozhodnúť, o čom sa chce alebo nechce rozprávať. Systemika ma učí, že *klient sám najlepšie vie, čo potrebuje*. Verím tomu. Na druhej strane je ale pre mňa ťažké sa s tým vysporiadať vo svete, ktorý verí, že dospelí (rodičia, učitelia, vychovávatelia, sociálni pracovníci, psychológovia atď.) najlepšie vedia, čo je „najlepší záujem dieťaťa“ (definovaný aj v Zákone o rodine).

V rozprávke detských domovov a náhradnej rodinnej starostlivosti sa verí, že pokiaľ dieťa odchádza z DeD bez spracovanej rodinnej histórie, nie je schopné sa zaradiť a fungovať v bežnom živote a v medziľudských vzťahoch. Pred výcvikom som to prijímala. Ale čoraz viac som pochybovala. Hráme sa na to, že systém DeD na Slovensku je systém rodinného typu, teda sa má čo najviac priblížiť fungovaniu v bežnej rodine. Kto núti iné deti, deti v rodine, nech je akákoľvek, aby „spracovávali“ svoju rodinnú históriu? Ako to, že sú teda schopné fungovať v bežnom živote? O čo sa potom teda celú dobu pobytu detí u nás snažíme? Nikto mi nevedel vysvetliť, čo sa tým „spracovaná rodinná história“ myslí. Dnes sa nad tým pousmievam, no môj sebaspyt mi túto pasáž nedovolí vynechať. Aj keď som nevedela, o čo sa mám snažiť, napriek tomu som sa o to pokúšala. V rámci individuálnej práce sme si s deťmi vytvárali knihy života, albumy s fotografiami, kreslili rodostromy. Myslím si, že v podstate som nerobila nič zlé, len som to nevedela pomenovať a nevedela som, čo je vlastne mojím/naším cieľom.

Dnes už viem, že som sa snažila *podnecovať*. Prostredníctvom techník som sa snažila o to, aby sa dieťaťa o svojej rodine rozhovorilo, alebo aby sa mu ľahšie hovorilo. Rovnako som to robila v prípade Kiky. Rozdiel je ale v tom, že teraz rešpektujem to a verím tomu, že dieťa si môže zvoliť tému samo a tiež si volí hĺbku, do akej spolu pôjdeme. V mojej terapeutickej práci sa snažím deti naučiť, že môžu so mnou hovoriť, o čom len chcú. *Zadávateľom* pre mňa v podmienkach DeD zostávajú vychovávatelia. Do práce s dieťaťom sa snažím témy, ktoré označia za problematické zakomponovať. Techniky, ktoré volím vnímam ako pomocný nástroj, ako podnecovadlo

rozhovoru o danej téme. *Podnecujem*, vytváram príležitosti, ale zároveň ponúkam možnosť si vybrať. „Dobrý terapeut nasleduje dieťa a jeho proces, bez ohľadu na použitú techniku. Experiment, či technika jsou pouhým katalyzátorem. Průběh sezení je vždycky jedinečný, dopředu nepředvídatelný... Nechci, abyste měli dojem, že v každém sezení se děje něco mimořádného... Při každém setkání jsme však s dítětem spolu... Někdy nechce nic dělat... Obvykle však chce zkusit jeden z mých návrhů... Nemusí z toho vzejít nic terapeuticky zajímavého, já však vím, že se pořád něco významného děje“ (V. Oaklander, 2010, s. 162). A posilňujem dieťa v tom, aby si vybrať samé dokázalo. Snažím sa pôsobiť v istom zmysle preventívne, dieťa akoby očkovať. Verím, že tak potom majú možnosť si z bezpečnej vzdialenosti témy označené ako problematické „ohmatať“ a keď sa samé rozhodnú, že je to aj ich téma, môžeme na nich teraz, o rok, o päť rokov alebo aj nikdy pracovať. Verím v to, že majú právo a sú si schopné povedať, čo chcú a čo je pre nich najlepšie. Moja snaha smeruje k tomu, aby dieťa malo možnosť si niečo povedať, môcť to vzápätí odmietnuť a pritom byť prijaté. Keby som mala jedným slovom zhrnúť, o čom je moja práca, povedala by som, že je to *podnecovanie*. Ludewig (2011, s. 87) radí medzi „*Obecné úkoly profesionálneho terapeuta*“ ocenenie a podnietenie/podnecovanie. Ide o „*umělecký akt rovnováhy*“ medzi „*oceněním, tj. opatřením podporujícím emoční stabilitu pomocí podpory a uznání klienta a podnětím, příp. podporou: přiměřený přínos k destabilizaci systému nesoucího problém na základě rozpuštění „léčitelných poruch“, na základě uvědomování se osvědčených postupů nebo vyzkoušení nových*“.

Kika nie je pre mňa klient, ktorý mi od začiatku prirástol k srdcu. Pôsobila na mňa často afektovane, zaťato, povrchne ako taká „cicuška“, čo rozpráva len o vlasoch, nechtoch a oblečení. Do terapie som vstupovala s obavou, ako to môže ovplyvniť našu spoluprácu. Myslela som si, že moje prvotné nastavenie bude možné sledovať aj na kamere. Pri pozeraní nahrávok z terapií som si uvedomila, že nepôsobím inak ako pri iných deťoch. Videla som prívetivú a trpezlivú terapeutku so záujmom o klienta. Takú, akú vidím aj na iných videách, iných klientov. Priznám sa, že som nepodnikla žiadne extra opatrenia, aby som zabránila „zlému“ vplyvu mojich predsudkov. Pri úvahách, ako to, že zo mňa nebola zlá macocha, som si uvedomila, že najdôležitejšie asi bolo o svojom nastavení vedieť. Pred výcvikom by som sa morila s nechutou voči klientovi, ktorá by ma koniec koncov s najväčšou pravdepodobnosťou priviedla k ukončeniu spoločnej práce. Dnes už viem, že aj naše naštvanie, podráždenie alebo iné negatívne

emócie voči klientovi možno pretaviť do konštruktívnych vecí, ktoré majú potenciál posúvať klienta ďalej. Nakoniec ma práca s Kikou bavila a tešila som sa na ňu.

Aj keď ma Kika občas hnevala odbiehaním od témy a práce, uvedomila som si, že ide iba o moje nastavenie. To nie ona ma hnevá, ale ja sa hnevám, pretože nemôžeme „pekne“ pracovať systémom otázka a odpoveď. Pomohla mi hypotéza, že Kika si takému akoby „ohmatávala“. Ako slepec, keď sa zoznamuje s novým prostredím. Ešte celkom nevie, či chce doň vkročiť, nevie, či je preň bezpečné, a či sa mu tam bude páčiť. Nádej, že je práca s Kikou zmysluplná a že má terapeutický potenciál mi dodávala sama Kika. Keď som myslela, že ma ani trochu nevníma, že sa zaoberá napr. kopírkou, ktorá ju u mňa v kancelárii priťahovala, Kika vyrukovala s takým zhrnutím toho, o čom sme sa doteraz rozprávali, že sama by som to lepšie nereprodukovala. Alebo sa zvedavou a trefnou otázkou vrátila k téme, o ktorej sme hovorili pred dvoma stretnutiami. Sama sa nepovažujem za trpezlivého človeka, ale tieto zistenia mi veľmi pomáhali netlačiť na Kiku, pracovať pomaly v zmysle „menej, je viac“.

Toto som sa naučila a tak sa menilo moje uvažovanie o terapii. Čo sa ale stalo so zadaním vychovávateľov? Splnili sa ich očakávania? Verím, že áno. Priali si, aby sa Kika mala, s kým porozprávať o veciach, ktoré ju trápia. Sprevádzať ju témou rodiny a umiestnenia je v DeD, pomôcť jej riešiť problémy so školou. Z môjho pohľadu Kika získala človeka, s ktorým sa mala možnosť pravidelne stretávať a hovoriť, o čom v tej chvíli potrebovala. Získala skúsenosť s tým, ako to môže fungovať a verím, že sa jej to aj zapáčilo. *„Děti nepřicházejí do mé pracovny a nevolají od dveří: „Tak na tomhle bych chtěl dnes pracovat.“ Jestliže mě znají a důvěřují mi, přicházejí s příjemným očekáváním. Někdy dopředu vědí, jakým způsobem chtějí pracovat, s čím si hrát, co mi chtějí říct o událostech, které se staly od našeho posledního setkání. Nevědí, co by chtěly zkoumat, na čem pracovat nebo co odhalit. Po většinu doby je ani nenapadne, že by něco takového mohly dělat, nebo dokonce mohly chtít dělat“* (V. Oaklander, 2010, s. 160).

Literatúra

KIM BERG, I. *Posílení rodiny. Základy krátké terapie zaměřené na řešení*. Praha: Portál, 2013. 168 s. ISBN 978-80-262-0500-5.

LUDEWIG, K. *Základy systemické terapie*. Praha: Grada, 2011. 112 s. ISBN 978-80-247-3521-4.

MEISNEROVÁ, M. *Systemický přístup u dětí*. Poznámky z přednášky v rámci psychoterapeutického výcviku Umění terapie 12, G-I system, s.r.o., Praha, 22.7.2015.

OAKLANDER, V. *Třinácté komnaty dětské duše*. Dobříš: Drvoštěp, 2010. 264 s. ISBN 80-903306-0-6.

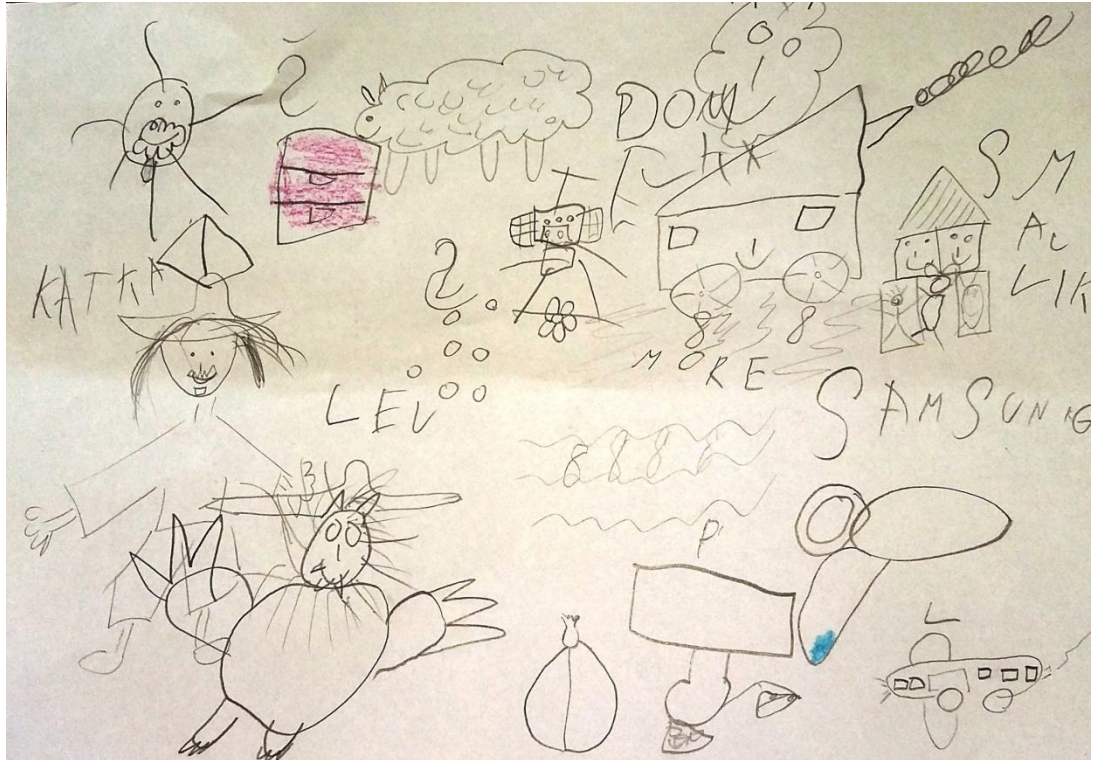
SCHLIPPE, A. v., SCHWEITZER, J. *Systemická terapie a poradenství*. Brno: Cesta, 2006. 252 s. ISBN 80-7295-082-7.

ÚLEHLA, I. *Umění pomáhat. Učebnice metod sociální praxe*. Písek: Renaissance, 1996. 168 s.

Poznámky z psychoterapeutického výcviku Umění terapie 12, G-I system, s.r.o., Praha, 2012 – 2015.

Prílohy

Obrázok č.1 Spoločná kresba

Obrázok č.2 Kresba rodiny

WIKI OTZOVKA
KRESBA RODINY 6.10.201

Obrázok č.3 „Mobil“

Obrázok č.4 Začarovaná rodina

